

AKADEMİK-US

Artvin Çoruh Üniversitesi İlahiyat Araştırmaları Dergisi

e-ISSN: 2602-3253

Kitap Değerlendirmesi / Book Review, Haziran 2022, 6/1, 87-89.

Geliş Tarihi: 22.12.2021 Kabul Tarihi: 27.12.2021

Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttali'li-Esrâri'l-Ğaffâr, Hasan Rızâi El-Aksarâyî, Edisyon Kritik-Çeviri:
Yrd. Doç. Dr. Hasan Uçar- Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şen, (Aksaray: Aksaray Valiliği Yayınları, 2017, (154 s.)

Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttali'li-Esrâri'l-Gaffâr, Hasan Rızâi El-Aksarâyî, Edition Critical-
Translation: Assist. Assoc. Dr. Hasan Uçar- Assist. Assoc. Dr. Mustafa Şen, (Aksaray: Aksaray
Governorship Publications, 2017, (154 Pg)

Değerlendiren/ Reviewed by

Mahmut ULU

Dr., Aksaray Valiliği, Aksaray, Türkiye

Dr., Aksaray Government, Aksaray, Türkiye

mahmut.uluhotmail.com, ORCID: 0000-0002-3030-0827

Bu çalışmada ele alacağımız eser, Hasan Rızâi el-Aksarâyî'nin 19 Recep 1056/1646 yılında telif ettiği Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttali'li-Esrâri'l-Ğaffâr (Gaffar Olan Allah'ın Sırlarına Vâkıf Salih İnsanlar Arasında Gezinti) isimli eserinin Yrd. Doç. Dr. Hasan Uçar- Yrd. Doç. Dr. Mustafa Şen tarafından yapılan edisyon kritik-çevirisidir. 154 sayfa olan eser, Aksaray Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü tarafından 2017 yılında yayımlanmıştır. Çalışma giriş ve Hasan Rızâi el-Aksarâyî'nin hayatı, eserleri, mezkûr eseri yazma sebebi, eserin Türkçe tercümesi ve eserin Arapça orijinal metninin bilgisayar hattı ile yazımından müteşekkildir.

Hasan Rızâi el-Aksarâyî (ö. ?), Osmanlı Devletinin içte ve dışta siyasî birtakım sorunlarla mücadele ettiği bir dönemde yaşamıştır. Devlet dışarıda Avusturya ve İran ile savaşırken içeride Yeniçerilerin başkaldırması ve Celâlî isyanları gibi problemlerin yanında sadrazamlardan ve valide sultanlardan kaynaklı iç problemlerle uğraşmıştır. Hasan Rızâi el-Aksarâyî, III. Mehmed (i. 1595-1603), I. Ahmed (i. 1603-1617), I. Mustafa (i. 1617-1618; 1622-1623), II. Osman (i. 1618-1622), IV. Murad (i. 1623-1640), I. İbrahim (i. 1640-1648), IV. Mehmed (i. 1648-1687) gibi yedi padişahın saltanat dönemine şahitlik etmiştir. Bu yönüyle onun, dönemin siyasî gelişmelerini farklı padişahların uygulamalarından değerlendirebilme imkânı bulduğu söylenebilir.

Hasan Rızâi el-Aksarâyî'nin yaşadığı XI/XVII. asır siyasî gelişmeler bakımından pek iç açıcı olmasa da aynı durum tasavvufî faaliyetler yönüyle söylenemez. Çünkü bu asırda da önceki asırlardan görece az olsa da devlet ricâlinin meşayihе yönelik ilgilerinin devam ettiği bilinmektedir. Nitekim bu dönemde Osmanlı Anadolu'sunda faaliyet gösteren Halvetîlik, Kâdirîlik ve Nakşîlik gibi tarikatlar yaygınlık kazanmaya devam ederken Ahmed Sâdik Efendi (ö. ?), Aziz Mahmud Hüdâî (ö. 1038/1628), İsmâil Rûmî

(ö. 1041/1631), Abdülmecid Sivâsî (ö. 1049/1639), Abdülehad Nûrî es-Sivâsî (ö. 1061/1651), Niyâzî-i Mısırî (ö. 1105/1693-94), Seyyid Ali Nakşîbendî (ö. 1109/1699) gibi etkili sûfler yetişmiştir.

Celvetî şeyhi olan Aziz Mahmud Hidâî'ye intisab eden Hasan Rızâî el-Aksarâyî'nin, siyasî ve tasavvufî yönden oldukça hareketli böylesi bir dönemin gidişatına paralel olarak hareketli bir hayat sürdüğü görülür. Nitekim müderrislik, kadılık ve naiplik gibi görevleri vesilesiyle pek çok belde ve şehirde bulunmuş, buralarda edindiği izlenimleri kayda geçirmiştir. Telif çalışmaları neticesinde onu aşkın eser vücuda getirerek oldukça velûd bir sûfî olarak kayda geçmiştir.

Eserde, Hasan Rızâî el-Aksarâyî'nin hayatı dönemin siyasî olayları bütününde oldukça muhtasar bir şekilde ele alınırken eserlerinin ise sadece isimleri verilmekle yetinilmiştir. Bununla birlikte Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttalî'li-Esrârî'l-Ğaffâr adlı eser, görece detaylı ele alınmış, eserin şekil ve kayıt bilgisine yer verilmiştir. Daha sonra, eserin yazılma sebebi yine müellifin kendi ifadelerinden yola çıkılarak kaydedilmiştir. Buradaki ifadelerle göre Hasan Rızâî el-Aksarâyî Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttalî'li-Esrârî'l-Ğaffâr isimli eserini iyilerden olmaya ve cehennem azabından kurtulmaya vesile olması için yazdığını; tezkire türü eserlerinden biri olan bu eserine Aksaraylı olmasından dolayı Aksaray'ın sâlih insanlarıyla başladığını belirtmiştir.

Ana başlıklardan biri sayılabilecek "Eserin Muhtevası" başlığı altında kendi eserinden yola çıkmak suretiyle müellifin hayatı, ailesi, tahsili, tasavvufla ilişkisi, şairliği, esere konu olan Aksaray'ın coğrafi ve siyâsî durumu, kadılık mesleğiyle ilgili düşünceleri ve Aksaray'ın manevi şahsiyetleri olarak nitelendirdiği şahısların hayatları ele alınmıştır. Bu bağlamda, Şeyh Molla Efendi, Şeyh Hamza Efendi ve Şeyh Hâmid Efendi öncelikli ele alınan şahsiyetlerdendir. Hasan Rızâî el-Aksarâyî'nin "Diğer Tarikat Şeyhleri" başlığı altında dört şahsiyeti; "Diğer Önemli Şahsiyetler" başlığı altında ise on bir şahsiyetten bahsettiği belirtilmiş ve bu şahsiyetlere sadece isimlerini vermek suretiyle değinilmiştir.

Daha sonra bir diğer bölüm olarak nitelenebilecek kısımda eserin Türkçe çevirisine yer verilmiştir. Bakıldığı zaman çeviride yer alan şahsiyetlerin hayatına etraflıca değinildiği, ayrıca onların halifelerinin kimisinin sadece isimleriyle kimisinin tanıtıcı bir cümle ile kimisinin de birkaç cümlelik kısa bilgilerle yer aldığı görülür. Bu bölümde mezkûr asırda yaşamış sûfî ve gönül insanlarının biyografik tarzda hayatları ele alınmıştır. Bir diğer ve son bölüm olarak nitelenebilecek kısımda ise eserin Arapça orijinal metninin bilgisayar hattı ile yazımına yer verilmiştir.

Eserde önemle belirtmek istediğimiz bir husus kabrinin nerede olduğu konusunda tartışmalar bulunan Şeyh Hâmid-i Veli (Somuncu Baba) (ö. 815/1412) ile ilgili ve özellikle kabrinin nerede olduğuna dair verdiği bilgilerdir. Buna göre Hasan Rızâî el-Aksarâyî Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttalî'li-Esrârî'l-Ğaffâr isimli eserinde Somuncu Baba'nın kabri hususunda şu kaydı düşmüştür: "Aksaray Beldesi'nde medfun Kutbü'l-Aktab Şeyh Hâmidüddîn Kayserî." Görüldüğü üzere Somuncu Baba'nın vefat zamanlarına oldukça yakın bir zamanda yazılan bu eserde yer alan bilgiler, diğer tarih ve tabakat türü eserleri ile arşiv belgeleriyle örtüşmektedir.

Eseri Aksaray bağlamında bize göre önemli kılan bir diğer husus, dönemin padişahlarının Aksaray'la ilgili tasarruflarından bazılarının yer vermiş olmasıdır. Örneğin Şeyh Hamza Efendi'nin hayatının ele alındığı kısımda Şeyh Hamza Efendi'nin iyi bir rüya yorumcusu olduğu bu özelliği vesilesiyle ve Murat Paşa ile irtibatı dolayısıyla Sultan Ahmed ile görüşmesine yer verilmesidir. Bu görüşmede şeyhin Sultan Ahmed'i etkilediği ve sultanın ikram ve ihsanına mazhar olduğu ancak şeyhin bütün bu ihsanları reddettiği kaydedilir. Bununla birlikte sultanın ısrarları üzerine kendi namına bir şey almaktan kaçınmış, Aksaray'ın iktisadi durumuyla ilgili bir talebin karşılanmasını istemiştir. Eserde kaydedildiğine göre Şeyh

Hamza Efendi'nin isteği kabul edilmiş ve Aksaray her türlü vergiden muaf tutulmuştur. Bu muafiyet yaklaşık otuz yıl devam etmiştir.

evirisi yapılan eser bahsi geçen olaylar ve kayıtlar yanında devrin abdallarından, salihleri olarak nitelenen sfilerinden, âlimlerinden, kadılarından, şehitlerinden, çeşitli tarikat müntesiplerinden ve diğer önemli şahsiyetler olarak temas edilen çeşitli isimlerden bahsetmesi yönüyle kıymete haizdir.

Netice itibariyle Nüzhetü'l-Ebrâr El-Muttali'li-Esrârî'l-Ėaffâr adlı eser, Yrd. Doç. Dr. Hasan Uçar-Yrd. Doç. Dr. Mustafa şen'in dikkatli çevirileri ve anlaşılır üsluplarıyla günümüz okuruyla buluşturulmuştur. Ulaşılan yeni eserlerin tercüme edilmesi, gerek bir okur gerekse araştırmacılar için dönemin siyasî ve tasavvufi durumunun anlaşılması için önemli bir faaliyet olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda değerlendirmeye tabi tuttuğumuz eserde XI/XVII. asırda Aksaray'ın tasavvufi kültürünün önemli bir tarafı olan sfilerin ve farklı kesimlerdeki ne çıkan şahsiyetlerin hayatları ortaya konmaya çalışılmıştır. Eser Aksaray'da yaşayan sfiler, abdallar ve âlimler gibi pek çok şahsiyet hususunda detaylı bilgiler içermesi yönüyle hem ortalama bir okura hem de araştırmacılara hitap edecek ve veri sunacak niteliktedir.